

LUNDS UNIVERSITET
Språk- och litteraturcentrum
Institutionen för nordiska språk
Rebecka McKinnon Forsell

C-UPPSATS
Svenska, språklig inriktning
SVEK11
VT 2015

”*Då* kör vi *då då!*”

En undersökning av *då* som adverbial och partikel

Handledare: Gunlög Josefsson

Innehåll

1 Inledning.....	3
2 Teori och bakgrund	4
2.1 <i>Då</i> enligt <i>Svenska Akademiens grammatik</i>	4
2.2 <i>Då</i> enligt Lars-Gunnar Andersson	7
2.3 <i>Då</i> enligt Ulla-Britt Kotsinas	8
2.4 <i>Då</i> enligt Jan Lindström	10
2.5 Ordföljdsscheman.....	11
3 Metod och material.....	13
3.1 Metod och material – översikt.....	14
3.2 Satsschemat och turkonstruktionsenheten.....	14
4 Resultat.....	16
4.1 Tids- och villkorsadverbial.....	17
4.2 Talaktsadverbial	18
4.3 Talaktsadverbial med påhängt finalt led	20
4.4 Modalt satsadverbial.....	21
4.5 Tankestruktursadverbial	22
4.6 Yttrandepartikel.....	24
4.7 Förstärkningspartikel i expressivt led.....	25
4.8 Övrig användning av <i>då</i>	26
5 Diskussion och kommentarer	27
6 Sammanfattning	29
Litteratur.....	31

1 Inledning

Ordet *då* är i den vanligaste användningen ett sätt att referera till tid och det är kanske framför allt i det sammanhanget som man tänker sig se eller höra ordet. Däremot förekommer ofta meningar och yttranden, både i tal och i skrift, som innehåller *då* som inte refererar till tid. Oftast finns en struktur bakom ett fenomen och en idé om hur och på vilket sätt något används, även om det kan verka ostrukturerat och fritt på ytan. Det är därför intressant att undersöka alla dessa olika *då*. Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vilka grammatiska funktioner detta ord har och hur det används.

Resultatet visar att det finns åtminstone åtta olika sorters *då*: tids- och villkorsadverbial, talaktsadverbial, talaktsadverbial med påhängt finalt led, modalt satsadverbial, tankestruktursadverbial, yttrandepartikel, förstärkningspartikel i expressivt led samt en kategori med ytterligare användanden av *då* som inte visades vara tillräckligt aktuella för denna undersökning. Alla kategorier ovan är etablerade, vanliga användningar i svenska, vilket korpusundersökningen i denna uppsats visar, även om vissa är mer vanliga och också mer accepterade än andra. Kategoriseringen har skett genom en granskning av semantiska, syntaktiska och prosodiska kriterier.

Analysen bygger på tidigare forskning inom detta område. Förutom *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al.1999), används ett antal verk som fokuserar på det talade språket. Denna uppsats fokuserar dock på det skriftliga talspråket. Skriftligt talspråk är vanligt förekommande i bloggar och liknande forum och kan liknas vid ett mellanting mellan talat och skrivet språk. Eftersom *då* är ett fenomen som verkar förekomma både i talat och skrivet språk känns ett forum som använder sig av skriftligt talspråk som det naturliga valet, för att undvika exkludering av något specifikt talspråkligt eller skriftspråkligt i största möjliga mån, då skriftligt talspråk kan fungera som ett slags mellanting.

Uppsatsen inleds med en presentation av tidigare forskning inom området i avsnitt 2. Sedan följer en beskrivning av metod och material i avsnitt 3. Resultatet presenteras och analyseras i avsnitt 4, diskussioner förs om resultatet i 5 och avslutningsvis sammanfattas uppsatsen i avsnitt 6.

2 Teori och bakgrund

I detta avsnitt redovisas tidigare forskning av *då* utifrån fyra olika perspektiv. De flesta är överens om hur de används vilket resulterar i att upprepningar kan ske, i synnerhet när de olika forskarna refererar till varandras arbeten. Dock är de alla nödvändiga att ha med för att få en så utförlig och tydlig överblick som möjligt. Utöver tidigare forskning kommer även ett avsnitt att handla om de ordföljdsscheman som kommer att användas i analysen av materialet till undersökningen.

2.1 *Då* enligt Svenska Akademiens grammatik

Eftersom *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al.1999) är relativt heltäckande finns det stor anledning att presentera dess innehåll om *då*. Nedan kommer de typer av *då* som är mest väsentliga för denna uppsats att tas upp och presenteras. Det första är det traditionella temporala adverbialet, tidsadverbialet, som ger tidsfästning.

- (1) När det regnar deppar hon, men *då* trivs jag. (Teleman et al. 1999, del 2:646)
- (2) *Då* var han 31 år. (Teleman et al. 1999, del 2:643)
- (3) Numera spelar jag tennis på tisdagarna. *Då* träffar jag alltid Albert. (Teleman et al. 1999, del 2:648)
- (4) *Då* var det dags för middag. (Bloggmix)

I exempel (1) och (3) har *då* en anaforisk syftning, vilket innebär att det syftar på något som redan sagts i yttrandet. I exempel (2) och (4) är *då* deiktiskt vilket innebär att det inte finns något korrelerat och därmed inget som det syftar på, åtminstone inget som är utskrivet i yttrandet. De har också en mer generell syftning än (1) och (3). Alla fyra ovanstående exempel visar också att *då* inte enbart behöver referera till event som redan har inträffat utan kan snarare användas för att beskriva ett icke-nu, det vill säga olika tidpunkter i olika tidsavstånd från nutidsögonblicket.

Förutom att markera en tidsfästning kan *då* också fungera som ett adverb som markerar orsak (kausalitet) eller villkor.

(5) Aha, *då* vet jag hur det ligger till (Teleman et al. 1999, del 2:656)

(6) Om hon skulle ringa, vad vill du *då* att jag ska säga till henne? (Teleman et al. 1999, del 2:656)

I (5) och (6) betyder *då* snarast *i så fall*, vilket Teleman et al. kallar för ”en prominent omständighet” (1999, del 2:656). Exemplet i (6) visar också att *då* inte nödvändigtvis syftar på något som redan har hänt, utan kan även syfta på det som förväntas hända, något som redan är känt eller som inte har hänt ännu. De har båda kvar ett visst mått av sin temporala betydelse som pekar mot sitt korrelat, på samma sätt som Kotsinas (2007) analys som kommer att diskuteras vidare i 2.3.

Då som modalt satsadverbial kan bete sig på lite olika sätt men har en sak gemensamt: Dess användning signalerar talarens attityd till det sagda och det kan även finnas en nyans till hur talaren vill att lyssnaren ska ta emot det man säger.

(7) Så kom *då* alltså Anna. (Teleman et al. 1999, del 4:91)

(8) Jag har *då* inte lämnat dörren olåst. (Teleman et al. 1999, del 4:96)

I exempel (7) och (8) står *då* medialt i satsen. Det står också före de övriga satsadverbialen och båda blir obetonade i kontrast till sitt efterföljande satsadverbial. *Då* i (8) ger dessutom en semantisk nyans till yttrandet eftersom ”[t]alaren understryker med *då* att satsen är sann men antyder också att lyssnaren kan vara av en annan mening” (1999, del 4:96). Det kan också ange en sorts invändning mot vad den andra talaren kan ha sagt, till exempel *Dörren står öppen, glömde du att låsa?*. Teleman et al. (1999, del 4:100) konstaterar också att alla modala satsadverbial kan flyttas till satsens slut och fungerar då som finala annex. Detta diskuteras vidare i 5.

När *då* används som en interjektion är det oftast som ett suffix i ett redan lexikaliserat uttryck, som i (9) där betydelsen har ändrats till att bara innebära ett avsked, eller som två ord där *då* står finalt.

(9) Hejdå. (Teleman et al. 1999, del 2:766)

(10) Oj *då*. (Teleman et al. 1999, del 2:766)

Vad de båda uttrycken har gemensamt är att de har en ”vag hänvisning till samtalssituationen eller till den föregående kontexten, normalt samtalspartners yttrande” (Teleman 1999, del 2:766). Ofta uttrycker det känslor som förvåning men kan också förekomma som svarsord och artighetsuttryck.

För att uttrycka något med mer känslomässig eller värderande tyngd kan *då* istället användas på satsadverbialsposition.

(11) Han är *då* söt. (Teleman et al. 1999, del 4:768)

Synonymer till detta *då* är bland annat *minsann* och *verkligen* och talar om att något är anmärkningsvärt.

Vanligtvis inleds en interrogativ sats med det själva interrogativa ledet. Men ibland kan det interrogativa ledet flyttas till det topikaliserade satsledets plats så att det strukturellt ser ut som en påståendesats eftersom fundamentet har fått ett nytt innehåll, trots att det fortfarande är en interrogativ sats. Det interrogativa ledet i (12) är *vad*:

(12) Vi väntar på *vad då* för någonting? (Teleman et al. 1999, del 4:740)

Eftersom *vad* inte längre är placerat i fundamentet innebär det att det interrogativa ledet blir det mest väsentliga i satsen på grund av betoningen. Teleman et al. anser följande:

Det interrogativa ledet är här alltid betonat (vid konstruktion med *då* ligger betoningen på *då*). Konstruktionen innebär att propositionen skall uppfattas som aktualiserad i kontexten. Den är sålunda naturlig t.ex. om talaren begär upprepning av ett led i föregående yttrande. (1999, del 4:740)

Med detta påstås en konstruktion med *då* efter det interrogativa ledet att falla sig naturligt när det interrogativa ledet placeras senare i satsen, som i (12). Ett interrogativt led kan även agera satskärna men placeras *då* utanför den grafiska meningen helt och hållet och står för sig själv, som (13) visar nedan:

(13) Det betvivlar jag starkt. Varför *då*? (Teleman et al. 1999, del 4:741)

Detta innebär att huvudsatsen inte har någon kärna alls och kallas för en elliptisk kvesitiv huvudsats. Teleman et al. poängterar att ”[e]tt interrogativt led kan följas av adverbet *då* när

det interrogativa ledet står ensamt” (1999, del 4:741). Här visas *då* förekomma efter ett interrogativt led på två olika sätt i (12) och (13) och Teleman et al. konstaterar att ”[a]dverbet *då* placeras ofta efter interrogativt led som inte står som satsbas” (1999, del 4:741). Konstruktioner med *då* bildas alltså ofta på grund av att det interrogativa ledet flyttats.

2.2 *Då* enligt Lars-Gunnar Andersson

I Anderssons (1976) artikel om talaktsadverbial presenteras ett *då* som står i kontrast mot tidsadverbialen *då*. ”*Då*, med kort vokal, är ett talaktsadverbial och skiljt från det temporaladverbialen *då*, med lång vokal” (1976:34). Talaktsadverbialen i (14) förekommer finalt i satsen, något som är ett av dess kännetecken.

(14) Öppna fönstret, *då*. (Andersson 1976:35)

Detta *då* förekommer ofta i uppmaningssatser som i (14), eller i frågesatser. Anledningen till att *då* tillförs finalt i satsen kan bero på en korrelation till föregående talares påstående men kan också fungera som ett expressivt adverbial för att förstärka det som sägs.

(15) Det är varmt här inne. Öppna fönstret, *då*.¹

(16) Öppna fönstret, *då*! Lyssnar du inte?

Andersson visar också exempel på hur detta talaktsadverbial kan fungera i en påståendesats, även här är det tydligt kontextuellt. ”Dessa måste vara av en alldeles speciell typ. Föreställ er att man och hustru båda vill gå på Ullevi och se på fotboll, men att någon av dem måste vara hemma och passa barn. Efter en stunds häftig diskussion får mannen ge sig och fräser irriterat” (1976:35):

(17) Jag sitter la barnvakt, *då*. (Andersson 1976:35)

¹ Exempel (15) och (16) är egna konstruerade meningar.

Andersson menar att det krävs en situation där talaren motvilligt ger med sig för att generera ett talaktsadverbial av den här typen i en påståendesats. Just dessa diskursiva händelser är den största anledningen till att talaktsadverbialet *då* skiljer sig från exempelvis det modala satsadverbialet *då* och yttrandepartikeln *då* som kommer att presenteras i 2.3 respektive 2.4. Detta avslöjas även i namnet på dessa partiklar då de framkallas av talakten och av nyanseringen på språket i muntligt bruk.

Ovanstående exempel kan också bildas med ett dubbelt talaktsadverbial:

(18) Öppna fönstret *då då*. (Andersson 1976:35)

(19) Jag sitter la barnvakt *då då*. (Andersson 1976:35)

Här uttalas det första *då* i ledet med lång vokal och det efterföljande med kort vokal. De dubbla talaktsadverbialen fungerar på samma sätt och betyder samma sak som de enkla och det finns ingen egentlig skillnad på dem. Detta kommer att diskuteras vidare i 4.3.

2.3 *Då* enligt Ulla-Britt Kotsinas

Kotsinas (2007) har undersökt hur talspråket skiljer sig från skriftspråket genom att analysera transkriberat tal. Nedan presenteras de yttranden som är relevanta för denna undersökning. För att underlätta läsningen är exemplen omskrivna till vanliga grafiska meningar, orden är dock de samma.

Kotsinas talar bland annat om samtalspartiklar som fungerar som hjälp för strukturering och planering av yttrandet. Ibland kan det handla om information som man kommer på efter att man börjat prata och skjuter in den senare i satsen:

(20) Sen hade Johanna köpt ett par nya skor och då tyckte inte hennes mamma, för egna pengar *då*, så tyckte inte hennes mamma att de var snygga.² (Kotsinas 2007:88)

² Exempel (20) – (29) är omskrivna till mer läslig text.

Då fungerar som en markering att den inskjutna informationen tar slut. Denna samtalspartikel har ungefär samma funktion som en parentes har i skriftligt språk. Samtalspartiklar kan också användas för att skilja ut adverbialen från satsen i övrigt, som i (21) eller för att avgränsa objektet från subjektet och det finita verbet, som i (22).

(21) Vårt hus som är störst *då* i hela byn. (Kotsinas 2007:88)

(22) Sen käkade vi *då* middag. (Kotsinas 2007:88)

Detta *då* ger också en parentetisk effekt. Dock är den inte lika stark som föregående exempel utan mer som endast en slutparentes som indikerar ett stopp där den extra informationen tagit slut.

Förutom en parentetisk effekt kan *då* också användas likt ett kommatecken, ”både i replikslut och i satsslut inne i en replik, liksom mellan huvudsats och bisats” (Kotsinas 2007:89):

(23) Så finns det ju vissa i klassen *då* som är lite taskiga mot andra. (Kotsinas 2007:88)

Slutligen ger Kotsinas exempel på att samtalspartiklar kan användas som avgränsare i slutet av en replik. Här är den ursprungliga betydelsen som svagast och funktionen är att markera satsslut:

(24) Sen så är det vi normala *då*. (Kotsinas 2007:89)

Kotsinas liknar detta *då* med det som står som slutdel i vissa interjektioner så som *hej då*, *oj då* och *okej då* samt i kortare utrop och uppmaningar så som *men kolla här då*, och *hjälp honom då*, där partikeln betraktas som ett utropstecken på samma sätt som de tidigare exemplen där man liknar det med parenteser eller kommatecken.

Därför har denna slutdel sedan spridit sig och övergått till att bli en satsslutsmarkering i likhet med ett konventionellt utropstecken. ”Detta betyder inte att man kan se de här samtalspartiklarna enbart som helt betydelselösa punkter, kommatecken eller andra skiljetecken. När de placeras i slutet av en sats eller replik markerar de visserligen tydligt en gräns, men i de allra flesta fall behåller de åtminstone något av sin ursprungliga betydelse” (2007:89). Även dessa partiklar har alltså kvar en, om än försvagad, temporal betydelse.

Då som samtalspartikel kan också ha andra semantiska toner som skiljer sig från exemplen ovan:

(25) Men hjälp honom *då*. (Kotsinas 2007:89)

(26) Var hon snygg *då*? (Kotsinas 2007:89)

(27) De har byggt *då* och lagt många invandrare *då* som kommer till Sverige, de bor ju där. (Kotsinas 2007:90)

När *då* förekommer i uppmaningar och utrop bildas ofta en något otålig ton i yttrandet, som i (25), däremot blir effekten snarare ”mindre burdus” (2007:90) om det är ställt som en direkt fråga eller om partiklarna förekommer tätt och ofta i en yttrande, som i (26) respektive (27).

2.4 *Då* enligt Jan Lindström

I likhet med Kotsinas (2007) analyserar Lindström (2008) talat språk. Även här har transkriberingen förenklats till grafisk skrift för enklare läsning. Lindström (2008:80) kallar sin partikel för yttrandepartikel istället för samtalspartikel och anser dem vara en underkategori till diskurspartiklar. Diskurspartiklar är ”en typ av funktionsord som är ägnade åt att reglera interaktionen och modifiera de handlingar som talarna utför i interaktionen” (2008:281–282).

Lindström menar också att yttrandepartiklarna ”ansluter sig till ett yttrande, snarare än bildar ett självständigt yttrande” (2008:87). Deras främsta uppgift är att sätta de yttranden som de ansluter sig till i en kontext. Det kan till exempel ske genom att förtydliga ett samförstånd mellan talare, markera en poäng i ett yttrande eller markera en tillförd bit information eller reparerat innehåll. Det sistnämnda liknar det som Kotsinas talar om information som man kommer på efter det att yttrandet påbörjats, som i exempel (20).

Båda författare talar också om den ursprungliga innebörden av *då*, som temporalt eller kausalt adverbial, som försvagat men inte helt borta och därför delas de in i andra funktioner. I kontrollerande frågor framkallas *då* av kontexten, det vill säga frågan motiveras av det som sagts tidigare, och *då* fungerar som en indikator till detta.

- (28) Jag ringer angående min lille pojk på femton månader, han kröp in i ett rum här och fick tag i en sådan här Aladdinlampa och stod och sög på det här, det är ju sådan lampolja i, och sög på den här vecken *då*. (Lindström 2008:90)
- (29) Det var en fredagsmorgon för en vecka sen, i fredags *då*. (Lindström 2008:90)

Exempel (28) och (29) visar att *då* i en berättande sekvens snarare specificerar kärnan i yttrandet. Eftersom *då* dessutom står finalt indikerar det också att utsagan är färdig, precis som parentesliknelsen i (20).

Lindström talar sammanfattningsvis om en samtalspartikel som baserats på Kotsinas (2007) yttrandepartikel. Hädanefter kommer bara Lindströms benämning att användas och inte Kotsinas. Den kommer alltså alltid att refereras till som en yttrandepartikel för att markera att det är en och samma partikel.

2.5 Ordföljdsscheman

Ett schema som beskriver ordföljden i bisatser och huvudsatser lanserades av Diderichsen (1968) i *Elementær Dansk Grammatik*, vars första upplaga kom ut 1946 (Jørgensen & Svensson 1986:135). Schemat förenklades och utvecklades av Platzack (1987) och är sedan ytterligare bearbetat och vidareutvecklat av Josefsson (2009:187–200) från vilken det mesta av teorin nedan är hämtad från. ”Tanken bakom satsschemat är att ordföljden i en vanlig sats kan beskrivas topologiskt, d.v.s. som en räkka bestående av sju positioner, där de olika satsdelarna står på en bestämd plats i förhållande till varandra” (Josefsson 2009:187). I detta schema kan nästan alla satskonstruktioner sättas in. I korpusen som presenteras i 3.2 finns dock exempel på när satsschemat inte räcker hela vägen och måste kompletteras något.

De sju positionerna är följande: Fundament, typplats, N1 (nominalplats 1), A1 (adverbialplats 1), V (verbplats), N2 (nominalplats 2) och A2 (adverbialplats 2). Det kan till exempel så ut såhär:

Satsschemat

Fundament	Typplats	N1	A1	V	N2	A2
(30)	Ville	Bo	inte	laga	sin mat	i köket?
(31) Bo	ville	Bo	inte	laga	sin mat	i köket.
(32) att		Bo	inte	ville laga	sin mat	i köket.

I fundamentet står allt som vanligtvis står före det finita verbet i huvudsatsen. På typplatsen står det finita verbet, eller om det är en bisats som i (32), subjunktionen som inleder bisatsen. Typiskt sett står subjektet i N1, satsadverbialen i A1, de verb som inte står på typplatsen står i V så som till exempel infinita verb eller verbpartiklar. Objekt och predikativ står i N2 och TSRO-adverbialen och prepositionsobjekten står i A2. Eftersom det finns många sätt att konstruera en grammatiskt korrekt sats är satsdelarna inte fasta i sina ursprungspositioner utan kan lätt flytta mellan positioner, om än enligt bestämda ordningar. Alla positioner behöver inte heller vara fyllda. I exempelvis imperativsats är bara typplatsen fylld.

Josefsson (2009) nämner också hur det finns forskning om variationer i talat språk. Eftersom talade meningar inte alltid har likadan syntax som skriftspråkliga meningar har det uppkommit en del forskning om talspråkets syntax. Här talar man också om andra enheter än de ovan och yttranden kan exempelvis analyseras på följande vis:

Grundstruktur för yttranden

Inledning	Kärna	Avslutning
(33) Gustav,	kan du skicka mig saltet,	eller?
(34) Den där bilden i tidningen,	jag tror att jag skulle vilja beställa en kopia av den.	
(35) Vi har inte skaffat någon	sommarstuga	har vi inte.

Här blir yttrandets struktur viktigare än satssyntaxen eftersom man ofta inte planerar hela yttrandet i huvudet innan man säger det. Ibland tillkommer ny information under talögonblicket, liknande Kotsinas (2007) parentetiska *då* och ibland även efter att yttrandet är färdigt.

Jan Lindström (2005) har skrivit om ett liknande schema som kallas för turkonstruktionsenheten, eller TKE. Det behandlar turtagning, alltså talat språk mellan två eller flera deltagare. Nedan finns ett exempel på en TKE hämtat från Lindström (2005:15):

Turkonstruktionsenheten

Försegment	Inre segment	Eftersegment
”förbegynnelse		”postavslutning”
	<i>Begynnelse</i> -	<i>Avslutning</i>
(36) Å	så hämtar dom om vi på	då?
	hinner	söndakväll

Det som är relevant för denna undersökning är den sista positionen i turkonstruktionsenheten, det som kallas för eftersegmentet. Gudrun Svensson (2009), som också har använt sig av Lindströms (2005) TKE anser att eftersegmentet har ”en retrospektiv orientering men kan samtidigt relatera till den utgående turens nästa tur” (2009:50). Eftersom de exempel som används i denna undersökning inte speglar en turtagning eller en dialog utan snarare en monolog är det det retrospektiva som är intressant här. Svensson poängterar också att ”[l]iksom i försegmentet kan syntaktiskt icke integrerade led som diskurspartiklar, vokativer och hövlighetsfraser ingå i eftersegmentet” (2009:50). Detta ger underlag åt att kunna analysera de yttranden där *då* står finalt.

3 Metod och material

Detta avsnitt behandlar undersökningsprocessen. Först kommer tillvägagångssättet av undersökningen presenteras. Sedan introduceras den korpus som använts och slutligen presenteras de ordföljdsscheman som använts för att kategorisera de olika användningarna av *då*. Vad undersökningen har gett svar på kommer att diskuteras vidare i 4.

3.1 Metod och material – översikt

Till undersökningen av denna uppsats har jag använt mig av en korpus. Materialet i korpusen är hämtat från Språkbankens Korp och träffar är valda enbart från Bloggmix. Anledningen är att det språkfenomen som jag undersöker är till stor del talspråkligt, och för att komma åt de exempel krävs talspråksnära skrift, det vill säga skriftligt talspråk som framförallt finns i bloggar och liknande informella forum.

Korpusen består av exempel hämtat från Bloggmix 2014. Eftersom min uppsats är en kvalitativ undersökning och inte en kvantitativ har inte så stort fokus lagts på det statistiska urvalet, utan snarare på att hitta exempel som är lämpliga att undersöka. Med detta innebär exempel där *då* står på olika ställen i satsen så som initialt, medialt och finalt eller som bisatsinledare eller liknande egenskaper som är tydliga att upptäcka genom att studera dem ytligt.

Min undersökning består av två delar; dels en överskådlig kategorisering av de användningar av *då* som ska undersökas och dels exempel från en insamlad korpus som visar hur dessa kategorier används i dagligt bruk. Presentationen av de olika kategorierna bygger främst på litteraturen som presenterats i 2 men har även ett par nya kategorier.

En del etiska överväganden har gjorts inför undersökningen som har utförts till den här uppsatsen. Jag har valt att inte källhänvisa till varje korpusexempel längre tillbaka än till den korpus som de hittats i. Jag har alltså inte letat upp enskilda ursprungliga blogginlägg dels för att det inte är relevant för undersökningen och dels eftersom exemplen ska kunna analyseras som de är utan någon form av ytterligare kontextuell information. Även om internet är ett öppet forum kan det ses som oetiskt att ange var dessa exempel är hittade från utan att ta kontakt med respektive bloggförfattare. Exempelen är bara till för att bevisa att dessa konstruktioner används i vardagligt tal och inte nödvändigtvis av vem eller varför.

3.2 Satsschemat och turkonstruktionsenheten

I detta avsnitt kommer jag att presentera hur jag har gått till väga då jag använt de två ordföljdsscheman som introducerades i 2.5 för att kunna kategorisera de exempel som hittats i korpusen. Jag har valt att använda två olika scheman eftersom inget av dem kan behandla alla

exempel som kommer att användas och därför kompletterar varandra i sin uppgift. Alla exemplen klassificeras primärt genom analys av deras syntax, men också ytterligare genom analys av semantik, prosodi, kontext eller korrelat. De två scheman som presenteras nedan har framför allt hjälpt till att kategorisera de olika *då* utifrån dess syntax.

Satsschemat är hämtat från Diderichsen (1968), Platzack (1987) och Josefsson (2009). Som namnet antyder behandlar det ordföljden i analyseringen av exemplen från korpusen. Många av de olika exemplen liknar varandra i betydelse eller i prosodi, men med hjälp av satsschemat kan man urskilja dem ytterligare. Schemat nedan är likadant som satsschemat i 2.5 men här med exempel tagna från Bloggmix:

Satsschemat

Fundament	Typplats	N1	A1	V	N2	A2
(37) I fredags	spelade	jag	då		skivor	på Kocksgatan.
(38) Vad	har	man	då		för skor?	
(39)	Som	ni	då	märker		

Det här schemat är lämpligt att använda med de exempel där *då* står inne i satsen. I de exempel där *då* står finalt är det rimligast att anta att de oftast inte står på sista positionen i satsschemat utan utanför schemat helt och hållet, därför fungerar de inte att analysera med det här verktyget. Precis som schemat ovan visar är A1-positionen en vanlig position för *då*, men eftersom satsschemat analyserar satsdelarnas position kan man också hitta små avvikelser i ordföljden hos vissa exempel, där *då* kan placeras utanför A1-positionen.

I vissa av korpusexemplen finns *då* i en position som inte finns i satsschemat. Detta gäller främst när det står i finalposition. Eftersom de inte är tidsadverbial kan inte *då* stå i A2-positionen, som är den sista positionen i satsschemat och positionen för bland annat TRSO-adverbial. Jag antar därför att detta *då* står utanför satsen som ett påhängt led och därmed blir andra medel mer lämpliga att använda. Lindströms (2005) schema för turtagning, som kallas turkonstruktionsenheten eller TKE kommer användas där satsschemat inte fungerar som analysverktyg. Schemat nedan har exempel taget från Bloggmix:

Turkonstruktionsenheten

Försegment	Inre segment	Eftersegment
”förbeggynelse		”postavslutning”
	<i>Beggynelse</i> -	<i>Avslutning</i>
(40) Men	varför får man inte	se en bild på <i>då?</i> håret

Exempelmeningarna är främst analyserade med hjälp av de två ordfölgdsscheman som är upprepade här ovan. Det primära syftet med undersökningen är att undersöka deras syntax och alla meningarna går att dela in i en syntaktiskt hierarkisk struktur efter var de står i satsen. Detta kommer att diskuteras mer utförligt i 4.

Förutom syntax har jag utgått från prosodin hos de yttranden där det behövs fler argument för kategoriseringen av ett exempel. Prosodin har här bestått i att skilja på lång och kort vokal samt betonat och obetonat *då*. Eftersom jag utgått från skriftliga exempel har jag inte undersökt prosodin själv, utan utgått från den naturligaste prosodin och min egen språkkänsla. Slutligen har jag också undersökt semantiken och kontexten till de exempel där det behövs fler argument varför *då* finns med och vad som bildar att det tillförs till yttrandet.

4 Resultat

Då kan delas in i en två olika grupper där tids- och villkorsadverbialen tillhör en grupp och resten av kategorierna tillhör den andra. Skillnaden mellan dem är att tids- och villkorsadverbialen semantiskt och syntaktiskt fortfarande fungerar som temporala och kausala markörer medan de andra kategorierna har en försvagad betydelse och en mer partikelliknande funktion. Jag undviker att skilja mellan adverbial och partiklar eftersom det finns partiklar som kallats adverbial i tidigare forskning, så som Anderssons (1976) talaktsadverbial som inte har en särskilt stark temporal eller kausal betydelse. Talaktsadverbialen *då* har inte heller lång vokal, vilket alla tids- och villkorsadverbial har.

Kategorierna som placerats i gruppen som utgör de partiklar och adverbial som skiljer sig från tids- och villkorsadverbialen kan sedan ytterligare delas in i två undergrupper: de som står efter yttrandet eller satsen och de som står inne i satsen. Av de *då* som står inne i satsen kan vidare delas upp emellan tre av de sex positioner i Josefssons (2009) satsschema: Initialt i fundamentspositionen, medialt i A1-positionen och finalt i A2-positionen.

Dessa kategorier nedan är alltså inte helt de samma som de ursprungliga tio som är presenterade i 2.1–2.5 av olika anledningar, som kommer att diskuteras vidare i 5. Alla exempel nedan är hämtade från Bloggmix i Språkbankens korpus om inget annat anges. De är alla direkt återgivna, det vill säga inget är modifierat eller borttaget.

4.1 Tids- och villkorsadverbial

Adverbialens roll i denna undersökning är att representera det traditionella användandet av *då* i jämförelse med användandet av *då* som partikel. En skillnad mellan adverbialet *då* och partikeln *då* är att det förstnämnda har lång vokal och det sistnämnda har kort vokal. (Senare i analysen kommer dock undantag till denna regel att exemplifieras och diskuteras.) Precis som i 2.1 gavs exempel på när *då* är en tidsmarkering och används för att peka på ett icke-nu. Det förekommer alltså inte bara när man refererar till dåtid.

(41) *Då* ska ni få se hur det blev.

(42) Nästa vecka fyller jag år & *då* jävlar vankas det fest!

Här visas två exempel som motsvarar de deiktiska (41) och anaforiska (42) tidsadverbialen. Båda exempel pekar på framtiden även om syftningen skiljer sig. Däremot refererar de till olika tidpunkter i framtiden där *då* i (41) betyder en mycket snar framtid medan *då* i (42) snarare är längre från nutidsögonblicket. Detta syns speciellt eftersom korrelatet *nästa vecka* är en tidsmarkering som är en uppenbar tidpunkt. Ett liknande adverbial som jag har valt att inkludera i den här kategorin är villkorsadverbialet.

(43) Om du städar ditt rum först, *då* kan vi gå och handla godis.³

³ Eget konstruerat exempel.

Här uttrycker yttrandet ett villkor eller ett avtal, även om ordet *då* ändå refererar till en potentiell tidpunkt då en av personerna har städat sitt rum som den andra talaren önskar. Något exempel på villkorsadverbial har jag inte hittat i korpusen men jag väljer att placera det inom denna kategori eftersom dessa traditionella adverbial är ganska snarlika.

Yttranden och meningar med *då* som tids- eller villkorsadverbial är alla lämpliga att analysera med hjälp av Josefssons (2009) satsschema. Ofta står de på fundamentalsposition som i (41). I (42) följer två huvudsatser som skiljs åt av konjunktionen *och*, därför står *då* även här i fundamentet i den andra huvudsatsen. I (43) står *då* också i fundamentet eftersom satsen innehållet ett så kallat dubbelt fundament. Vid analys av dubbelt fundament bör man ”betrakta allt som finns före det finita verbet som en enda satsdel” (Josefsson 2009:217). Det vill säga att *Om du städar ditt rum först* i (43) betraktas som en bisats och blir korrelerat till det anaforiska *då*. *Då* får också benämningen dubbel satsdel – DB (Josefsson:2009:217).

4.2 Talaktsadverbial

Talaktsadverbialens främsta egenskap är att de står finalt i yttranden som består av ”frågesatser och uppmaningssatser” (Andersson 1976:35). De har också kort vokal till skillnad från tids- och villkorsadverbialen som har lång vokal vilket verkar vara ett undantag från den annars allmänna regeln att adverbial alltid har lång vokal och partiklarna har kort vokal. Andersson själv diskuterar inte valet att kalla det för adverbial och inte för partikel. Enligt Andersson (1976:34–35) är betydelsen mycket oklar och därmed blir analyserna av detta adverbial nästan enbart syntaktiska.

(44) Tror ni jag hann med banken igår *då*?

(45) Men kolla det här *då*!

(46) Då åker jag väl hem *då*.

Dessa tre exempel skiljer sig på olika sätt. Andersson (1976) menar att förutom sin finala position kan talaktsadverbial bara finnas efter interrogativa satser eller efter uppmaningssatser, här exemplifierat i (44) respektive (45).

I (46) exemplifieras den tredje yttrandesituationen där talaktsadverbialet kan förekomma som Andersson (1976) presenterar. Det är en påståendesats där det inte finns någon

uppmaning eller något verb i imperativ, dock finns något adversativt i det som sägs som framkallar *då* på grund av kontexten. Talaren i den här situationen vill, enligt min tolkning, egentligen inte åka hem men har under omständigheterna gjort det ändå, dock motvilligt. Det senare exemplet kan tyckas oklart eftersom det inte alltid är så lätt att avgöra känslor, avsikter eller eventuell ironi i yttranden i skrift eftersom man inte har tillgång till påverkningar som prosodi och annan diskursgivande information.

(47) Ska väl bege mig ut i snöslasket *då*.

Exemplet i (47) är ett exempel på när det är svårt att avgöra om *då* är ett talaktsadverbial av samma typ som (46) eller inte. Exemplet kan avläsas på åtminstone två olika sätt när det gäller talarens inställning till det som sägs. Det kan vara så att man inte är så förtjust i snöslask och att situationen att gå i snöslask är något som kommer att ske med en viss motvilja. Denna kontext hade gjort *då* i (47) till ett talaktsadverbial. Om talaren inte har något emot snöslask tyder det snarare på att *då* är en yttrandepartikel, vilken kommer att analyseras vidare i 4.6. Detta på grund av att motviljan saknas och yttrandet istället får en ton som påminner mer om att situationen att gå i snöslask är oviktig eller betydelselös.

De fyra exemplen (44), (45), (46) och (47) ovan kan även skrivas med det dubbla talaktsadverbialet *då då*, utan att betydelse eller funktion förändras. Då har det första *då* i ledet lång vokal och det sista kort vokal. Detta indikerar att det sista *då* är det samma som *då* i ett enkelt talaktsadverbial. Även detta dubbla talaktsadverbial har ”en mycket oklar betydelse” (Andersson 1976:34–35):

(48) Tror ni jag hann med banken igår *DÅ då*?⁴

Denna situation framkallar frågor om vad det första *då*, med lång vokal, är för något. Andersson själv ger inget svar på detta. Om man håller fast vid att ett talaktsadverbial alltid har kort vokal blir det första *då* oidentifierat. Det kan vara så att det första *då* endast har en lång vokal för att ledet blir enklare att uttala och ger en mjukare övergång mellan de två adverbialen.

⁴ *DÅ* indikerar lång vokal.

4.3 Talaktsadverbial med påhängt finalt led

Som tidigare nämnt står både det enkla och det dubbla talaktsadverbialet på finalposition. Vidare har exempel från korpusen visat att det finns tillfällen då talaktsadverbialet inte står finalt utan har ett led efter sig i satsen.

(49) Tror ni att jag blev positivt överraskad i går *då* eller?!⁵

(50) Skippar man barsele helt *då* den första tiden?

(51) Om du har en stor tv *då* vill säga.

I (49) står *eller* på finalposition. Hade yttrandet haft ett *då* eller ett *då då* på finalposition hade betydelsen och funktionen sett likadan ut vilket indikerar att *då* i den här situationen är ett slags talaktsadverbial trots att det inte står finalt i satsen. I (50) har det finala ledet blivit en hel fras bestående av tre ord, *den första tiden*, som liknar talaktsadverbialet *då då* i (48) och *då eller* i (49). Tanken att talaktsadverbialet alltid ska stå i finalposition är alltså bra att ha i åtanke när man först ska identifiera olika sorters *då*, men det är inte alltid helt avgörande som exemplen ovan visar.

I exempel (51) visas en konstruktion som har liknande finala led som (49) och (50) eftersom *då* följs av ett påhängt finalt led; *vill säga*. Det finala i satsen har dessutom samma betydelse och funktion som *då då*. Yttrandet är dock varken en interrogativ sats eller en uppmaningssats som är de andra kriterierna för ett talaktsadverbial. Trots det vill jag bestämma den till ett talaktsadverbial liknande de i (49) och (50) på grund av deras syntaktiska likhet.

Som Svensson (2009) påpekar står diskurspartiklar oftast i eftersegmentet i talkonstruktionsenheten. Precis som Lindström (2008:281) definierar en diskurspartikel modifierar också *då vill säga* i (51) yttrandet eftersom det tillför en sorts villkorlig ton till yttrandet. Precis som exemplet *Jag sitter la barnvakt då då*. (1976:35) i exempel (19) i 2.2 är *då vill säga* i (51) ett finalt adverbial i en påståendesats med diskursiv ton som har samma betydelse och funktion som *då då* i (48).

Det finns en del frågor om talaktsadverbialen som inte har blivit besvarade i denna undersökning. Bland annat om talaktsadverbialet med påhängt finalt led. Andersson (1976)

⁵ *Eller* kan också fungera som en sorts talaktsmarkör och kan tolkas både ironiskt och icke-ironiskt. Den ironiska tolkningen medför att *då* fungerar som en understrykningsmarkör medan den icke-ironiska tolkningen snarare är en samtalsreglerare.

har inte någon förklaring till varför *då* kan skrivas eller sägas en gång lika väl som två utan att yttrandet skiljer sig varken på ett semantiskt eller syntaktiskt plan och detta har inte lösts med denna uppsats heller. Det kan mycket väl ha forskats om det i ett annat utförande eftersom den tidigare forskning som använts för talaktsadverbialen är något daterad.

Det som också är intressant för detta talaktsadverbial är vokallängden för de båda *då*. Om ett enkelt talaktsadverbial med kort vokal som står finalt sedan får ett påhängt finalt led, får det *då* automatiskt istället lång vokal. Det innebär att det nya finala ledet i slutändan alltid påverkar det första *då*, alltså det enkla talaktsadverbialet, och det borde i sin tur innebära att ett enkelt talaktsadverbial egentligen alltid har utrymme för ett påhängt finalt led. Därmed kan det inte medföra någon syntaktisk eller semantisk skillnad. Om det sista *då* i ett dubbelt talaktsadverbial byts ut mot ett annat led, som till exempel i (49) är fortfarande sagda led obetonat och *då* betonat och med lång vokal.

När det gäller positionen i satsen vill jag påstå att både det enkla och det dubbla talaktsadverbialet samt talaktsadverbialet med påhängt finalt led står utanför satsen helt och hållet och inte i A2-positionen som är den finala positionen i satsens schemat. Det är ibland svårt att skilja på dessa och i detta fall finns det ett par olika argument. Eftersom de har kort vokal och är obetonade tenderar de att likna partiklar mer än adverbial oavsett vad Andersson har valt att kalla dem. De har också en relativt svag temporal eller kausal betydelse och eftersom A2-positionen är TSRO-adverbialens plats visar det att talaktsadverbialen borde stå utanför satsen.

Andersson påpekar att "[t]alaktsadverbialen inte hör till den informationsbärande delen av meningen. [...] Den anger istället något rörande omständigheterna till talakten" (1976:40). Detta innebär att det mycket väl passar in i Lindströms (2005) turkonstruktionsenhetens finala position eftersegmentet eftersom det här har något att göra med talakten. Anderssons tanke att detta *då* rör talakten binder talaktsadverbialet till en funktion som närmast liknar de övriga partiklarna, främst yttrandepartikeln som diskuteras i 4.6.

4.4 Modalt satsadverbial

Då som modalt satsadverbial kännetecknas semantiskt av att det fungerar som en kommentar till det talaren själv säger (Teleman et al. 1999, del 4:95). Gällande syntaxen konstrueras yttranden med *då* som modalt satsadverbial ofta, men inte alltid, tillsammans med ett annat satsadverbial. I dessa typer av konstruktioner är det lämpligt att använda satsens schemat som

verktyg eftersom satsadverbialen typiskt står i A1-position. Därmed står även *då* i A1, tillsammans med ett eller flera andra adverbial. Det modala satsadverbialet uttalas med kort vokal (Teleman et al. 1999, del 4: 91):

(52) Jeansen ska ju *då* vara ett par mörka med slitningar.

(53) Johanna är *då* självklart ägaren.

(54) Tröjan ska ju *då* självklart vara stickad och den här ifrån Vero Moda är klockren.

Många av de exempel som identifieras som modala satsadverbial kan även anses tillhöra en eller flera av de andra kategorierna. Detta är på grund av att det främsta kriteriet som finns för de modala satsadverbialen är dess semantik, vilket ibland kan bli en tolkningsfråga vid analys av skriftliga exempel. När aspekter så som känslor eller talattityd eller annat spelar in, blir resultatet ofta tvetydigt och kategorierna kan flyta samman. Detta kommer att diskuteras vidare i 5.

4.5 Tankestruktursadverbial

Ett sätt att använda *då* som inte har beskrivits i någon tidigare forskning, men som är ganska vanligt förekommande har jag valt att kalla för tankestruktursadverbial. Som namnet antyder bildas den för att strukturera upp ett längre yttrande av saker man har att säga. Den kan ofta höras i monologer där talaren har många saker att säga och *då* fungerar som ett slags avbockningssystem. *Då* som tankestruktursadverbial har lång vokal, vilket är något avvikande från de övriga kategorierna eftersom det låter mer likt tids- och villkorsadverbialen än de övriga kategorierna.

(55) Här träffar jag *då* gruppen i min Ramones tröja, vilken story det blir för framtiden!

(56) Idag skulle vi *då* se hur det har gått.

(57) Självklart reagerar jag *då* väldigt dåligt på bedövningen.

Tankestruktursadverbialet kan också användas i samband med en presentation av något, som i (56), där yttrandet kan börja med *här* eller *det här* eller liknande. När det gäller syntaxen kännetecknas tankestruktursadverbialet av att det föregås av subjektet. Det gör att i

satsschemat faller *då* oftast in direkt efter N1-positionen, vilket är A1-positionen, precis som det modala satsadverbialet i 4.4.

I exempel (55) refererar *då* tillbaka till *här* som indikerar en situation då talaren träffar gruppen. Även om *här* är ett ord som refererar till rum och *då* refererar till tid, bildar de tillsammans en spatiotemporal punkt där det som sägs i yttrandet sker. Detta sker även i (56) då *idag* refererar till tid på samma sätt som *här* refererar till tid i (55).

Exemplet i (57) är något annorlunda eftersom *självklart* är ett satsadverbial som inte betar sig på samma sätt som tids- och rumsadverbialen. Däremot korrelerar *självklart* med något i en föregående kontext, som här inte är utskrivet. Det betar sig alltså på samma sätt som (55) och (56) genom anaforisk referens, det vill säga referens till något som redan sagts.

(58) Idag har jag *då* äntligen börjat min omstart med träningen!

I många fall är tankestruktursadverbialen mycket snarlika de modala satsadverbialen eftersom ett yttrande både kan ha en ordföljd där *då* föregås av ett subjekt och följer ett satsadverbial som i (58), vilket många modala satsadverbial gör. Dessutom kan *då* i (58) agera kommentar till det talaren säger, som är det främsta kriteriet för de modala satsadverbialen. Anledningen till att jag valt att placera (58) här är att de har fler kriterier som stämmer in på tankestruktursadverbial än modala satsadverbial. Ett av dessa kriterier handlar om adverbialets syntax. *Då* som tankestruktursadverbial verkar korrelera med de adverbiala begrepp som står i fundamentet. Med tanke på att tankestruktursadverbialet också har lång vokal tenderar det att likna tids- och villkorsadverbialens semantik och de har en starkare temporal och kausal betydelse än många av de andra kategorierna.

Det finns ett fåtal exempel som har delats in i kategorin för tankestruktursadverbial som inte följer den ordföljd som beskrivits ovan. Anledningen till att de ändå kategoriseras så är att de har samma presenterande eller strukturerande roll.

(59) Det här är *då* boken om Stockholm.

(60) Här har vi mig *då* i den obligatoriska konstnärsperioden i mellanstadiet.

(61) Här är *då* jag när jag spelar lite soul och pop och sånt.

Som sagt är ordföljden i (59) – (61) inte den samma som i (55) – (58) men genom att jämföra tankestruktursadverbial andra egenskaper, till exempel hur den framkallas genom talplanering är det ändå inom denna kategori som exempel som (59), (60) och (61) faller. Dessa tre

exempel skulle också kunna tros vara förstärkningspartiklar i expressiva led (som diskuteras i 4.7 nedan) men eftersom de alla har lång vokal precis som alla andra tankestruktursadverbial och förstärkningspartiklarna har kort vokal, faller det argumentet.

4.6 Yttrandepartikel

Yttrandepartikeln är den kategori som främst står i kontrast med talaktsadverbialen i 4.2 och 4.3. Många gånger är det *då* som till synes står finalt i en sats ett talaktsadverbial. De yttranden som däremot inte uppfyller talaktsadverbialens kriterier att stå i interrogativa satser eller uppmaningssatser räknas till yttrandepartiklar, även när de står finalt i en sats. Yttrandepartikeln uttalas med kort vokal, precis som andra partiklar nästan alltid gör.

(62) Har ett par timmar i London *då*.

(63) Kostar 500 kr och ska finnas i butik nu *då*.

(64) Lacket håller ju inte så himla bra *då*.

Exemplen ovan visar hur svårt det kan vara att se om *då* står på A2-position eller utanför satsen helt och hållet. Som tidigare nämnt står adverbial i A2 och (62) har möjligtvis en relativt stark temporal betydelse i sitt föregående, här osynliga, korrelat. Om talaren tidigare i samma kontext pratat om när hen har ett par timmar att spendera i London skulle *då* uttalas med lång vokal och det skulle räknas till ett tidsadverbial istället. Detta är dock omöjligt att veta utan tillgång till den föregående kontexten och jag väljer att placera det i kategorin för yttrandepartiklar på grund av hur det liknar talaktsadverbialen i sin position utanför satsen trots att det finns fler tolkningar till hur detta exempel bör analyseras.

I exempel (63) och (64) finns andra adverbial som föregår *då* som naturligt placeras i A2 vilket kan bidra till att *då* hellre borde placeras utanför satsen, detta är dock inte heller någon garanti för att det är så eftersom A2-positionen kan inneha fler än ett adverbial samtidigt. Det är därför väldigt svårt att utläsa ur skrivna exempel hur dessa *då* ska placeras utan att ha tillgång till kontext, korrelat och prosodi.

Yttrandepartiklar behöver dock inte alltid stå finalt som nämntes i början av 4.6 utan kan stå på en del olika ställen i yttrandet. De har en roll att agera skiljetecken i tal, ungefär som en parentes eller ett kommatecken. De kan också stå ”både i replikslut och i satsslut inne i en

replik, liksom mellan huvudsats och bisats” (Kotsinas 2007:89). Ett tredje kriterium för yttrandepartikeln enligt Kotsinas är att den kan ”avgränsa objektet från satsens kärna, dvs. subjektet och det finita verbet” (Kotsinas 2007:88). Exemplet i (55), *Här träffar jag då gruppen i min Ramones tröja, vilken story det blir för framtiden!*, är en sådant yttrande trots att den här är räknat till tankestruktursadverbialen. Varför den kan räknas till båda kategorierna diskuteras vidare i 5.

(65) Jaha, så var man hemma igen *då*, efter 5 dagar i Huvudstaden.

(66) Jag frågar här *då* och så får vi se om jag kan få ett svar en gång för alla.

Som beteckningen visar är yttrandepartiklarna, liksom talaktsadverbialen, fenomen som främst förekommer i talat språk och de är till för att forma språket likt skiljetecken formar skriftspråk. Lindström (2008) visar att yttrandepartiklar är en underkategori till diskurspartiklar och det innebär att de är kapabla att ändra diskurs eller ton till yttrandet, något som kan te sig tvetydigt i detta sammanhang eftersom det inte är möjligt att höra prosodin. Många av exemplen kan tolkas annorlunda vilket till exempel (62) gör. Till följd kan dessa partiklar bidra till att yttrandet sticker ut och därmed skiljer sig som skrivet talspråk från skriftspråket, en effekt som egentligen alla dessa kategorier har i olika mån.

4.7 Förstärkningspartikel i expressivt led

Expressivt *då* ”anger att sakförhållandet är på något sätt anmärkningsvärt” (Teleman et al. 1999, del 4:768) och fungerar här som en sorts förstärkning till det yttrade. Även dessa partiklar kan analyseras med hjälp av sats-schemat, eftersom de vanligtvis står i A1-position.

(67) Det ser *då* lovande ut i alla fall!

(68) Du är *då* för rolig!

(69) Jag säger *då* det.

Förstärkningspartiklarna är också en av de kategorier som flyter samman med de modala satsadverbialen på grund av att de står i A1-position och kan ha efterföljande satsadverbial intill sig.

(70) Ja, jag kan *då* inte tröttna.

(71) Men inte *då*.

(72) En gnagande huvudvärk har jag också och det är *då* fasen inte kul.

De tre exemplen ovan är svåra att avfärda som modala satsadverbial på ett syntaktiskt plan eftersom de ofta syntaktiskt kännetecknas av att de innehåller två eller fler adverbial på A1-position, som exemplen ovan också uppfyller. Anledningen till att jag väljer att placera dem i denna kategori är att talarna i (70), (71) och (72) inte lika starkt kommenterar sitt eget yttrande som de modala satsadverbialen gör. De har även en relativt svag temporal betydelse i jämförelse med de modala satsadverbialen vilket gör att de tenderar att likna partiklar mer än adverbial.

4.8 Övrig användning av *då*

I avsnitt 2.1 presenterades ytterligare några användanden av *då* utifrån Teleman et.al. (1999). Dessa var bland annat interjektioner, elliptiska kvesitiva huvudsatser och placering av interrogativa led senare i satsen. Inga av dessa kategorier hittades i korpusundersökningen och mina antaganden om varför är att de till stor del endast används i tal. Nedan upprepas det interrogativa ledet som är placerat senare i satsen, i exempel (13) i 2.1:

(12) Vi väntar på vad *då* för någonting? (Teleman et al. 1999, del 4:740)

Här pågår en önskan om förtydligande, att talaren vill att dess samtalspartner ska upprepa något som tidigare sagts. Detta är knappast något som förekommer i skriftligt talspråk så vidare det inte är en direkt återgivning av en tidigare talad dialog som ägt rum.

Yttranden som innehåller en elliptisk kvesitiv huvudsats, som i exempel (13) i 2.1 är här upprepat nedan:

(13) Det betvivlar jag starkt. Varför *då*? (Teleman et al. 1999, del 4:741)

Den här sortens yttranden är också svåra att fånga upp i en korpus eftersom det är två grafiska meningar efter varandra och åtminstone Korp delar av sina träffar efter att en grafisk mening tar slut, det vill säga efter en punkt. De är också svåra att analysera med hjälp av något av de scheman som använts till analys av de andra kategorierna eftersom ledet som innehåller *då* inte har något finit verb. Avsaknaden av finit verb kan också vara en anledning till att inga interjektioner fångats upp i korpusundersökningen. Det kan även vara så att interjektioner och elliptiska kvesitiva huvudsatser inte hör till de allra vanligaste formerna att uttrycka sig och framförallt inte i bloggspråk, som huvudsakligen är berättande i form av en monolog.

5 Diskussion och kommentarer

De slutliga åtta kategorierna skiljer sig från de ursprungliga tio inte bara genom att två fallit bort. De ursprungliga tio kategorierna var tidsadverbial, villkorsadverbial, talaktsadverbial, modalt satsadverbial, tankestruktursadverbial, yttrandepartikel, interjektion, placering av interrogativt led senare i satsen, elliptisk kvesitiv huvudsats och förstärkningspartikel i expressivt led. De fyra sistnämnda föll utanför undersökningen eftersom det inte fanns några exempel på dessa i korpusen och därför sammanföll de till en och samma kategori: Övrig användning av *då*. Tids- och villkorsadverbialen sammanföll till en och samma kategori eftersom de dels liknar varandra och dels står som traditionella adverbial gentemot resten av kategorierna i undersökningen som inte fungerar som tidsmarkörer i samma utsträckning.

Alla adverbial och partiklar har något spår kvar av den ursprungliga temporala eller kausala betydelsen. Talaktsadverbialen har fått en syskonkategori; talaktsadverbial med påhängt finalt led. Jag valde att inte sätta den som en underkategori eftersom talaktsadverbialen enligt Andersson (1976) är så tydligt identifierat genom att alltid stå i final position och eftersom talaktsadverbial med påhängt finalt led i sin tur är avvikelser från talaktsadverbialens starkaste egenskap kändes beslutet rimligt.

Det modala satsadverbialen som presenteras och diskuteras i 4.4 är en av de kategorier som ofta återfinns i andra kategorier eftersom dess främsta kriterium är ganska vagt, att de fungerar som en kommentar till det talaren själv säger. Detta innebär att många av de exempel som kan räknas till två eller flera kategorier ofta räknas till modala satsadverbial. Framförallt

tankestruktursadverbialen är en sådan kategori som ibland kan tyckas nästintill omöjlig att skilja från det modala satsadverbialen eftersom tankestruktursadverbialen också klassificeras med hjälp av semantiska och kontextuella egenskaper så som att strukturera upp ett yttrande och att de också står på samma position i satsschemat.

Även *då* i exempel (51) *Om du har en stor tv då vill säga* har likheter med modala satsadverbial i det anseendet att talaren kommenterar sitt eget yttrande med att tillföra *då*. Däremot eftersom kommentaren syftar på en kontext som inte är utskriven är detta argument svagare än argumentet för att exemplet bör kategoriseras som ett talaktsadverbial med påhängt finalt led.

Enligt Teleman et al. (1999, del 4:91) är *då* som modalt satsadverbial obetonat, trots att det i en del exempel är svårt att avgöra. Jag anser exempelvis att *då* i exempel (52), *Jeansen ska ju då vara ett par mörka med slitningar*, är betonat i jämförelse med exempel (8), *Jag har då inte lämnat dörren olåst*. *Då* i (52) har dessutom en starkare temporal betydelse än *då* i (8), vilket verkar framkalla ett mer betonat *då* eftersom det ursprungliga tidsadverbialen uttalas med lång vokal. Exemplet med tankestruktursadverbial i (59), *Det här är då boken om Stockholm*, visar också att vokallängd inte alltid är helt enkelt att bestämma. Till exempel tenderar de att ha olika vokallängd i olika dialekter. Frågor som dessa är självklart svåra att besvara när man inte använt sig av undersökningstekniker som består av exempelvis inspelade yttranden.

Teleman et al. (1999, del 4:100–101) talar även om ett modalt satsadverbial som inte förekommer på A1-position i satsschemat utan finalt i satsen. Det är obetonat och uttalas med kort vokal. Ett exempel på *då* som ett finalt modalt satsadverbial är *Hur känns det idag, då?* (Teleman et al. 1999, del 4:454). Eftersom dessa adverbial liknar både talaktsadverbialen i 4.2 och yttrandepartiklarna i 4.6 till stor del är de svåra att kategorisera.

De obetonade modala satsadverbialen kan enligt Teleman et al. räknas som finala annex och "[o]fta kan det inte entydigt avgöras om de står som finala annex eller i den inre satsens slutfält" (1999, del 4: 454). Det går alltså inte att med hjälp av talaktsadverbialens kriterium, att *då* står utanför satsen och inte finalt i satsen, att vidare klassificera detta modala satsadverbial. Det går inte heller att avgöra om det finns någon egentlig skillnad mellan det finala modala satsadverbialen och Kotsinas (2007) yttrandepartikel, på grund av ovissheten om adverbialens placering i satsen. Den slutsats jag drar av detta är att dessa benämningar på olika sorters *då* mycket väl kan ha samma kriterier och vara mer eller mindre identiska även om de har olika namn, eftersom de har beskrivits av av olika författare.

Yttranden som (57), *Idag skulle vi då se hur det har gått*, kan falla inom två olika kategorier eftersom det har en del kännetecken som yrkar på att det både kan kategoriseras som en yttrandepartikel och ett tankestruktursadverbial. Yttrandet har tankestruktursadverbialets syntax där *då* följer subjektet men har samtidigt yttrandepartikelns förmåga att skilja det finita verbet och subjektet från objektet.

Det finns ingen direkt enhetlig regel som säger att alla *då* med kort vokal är partiklar och alla *då* med lång vokal är adverbial som resultatet ovan visar. Det kan däremot sägas att alla *då* med kort vokal kan vara partiklar men inte måste vara det. Talaktsadverbialet är ett sådant avvikande exempel.

Det slutliga antal kategorier är ett resultat av en undersökning som är gjord i avgränsande storlek. Den skulle kunna göras större och mer utförlig med fler exempel från andra sorters forum med en annan stil på språket, eller också med muntliga informanter liknande Kotsinas (2007) där yttranden sedan transkriberas och analyseras. Det senare hade kanske gett exempel på de kategorier i 4.8 som inte hittades i min undersökning. Kanske hade aspekter som prosodi, talattityd eller liknande tydligare lyfts fram och gett andra eller utförligare svar. En mer utförlig undersökning med inspelade yttranden som fångar mer av det talade språket än det skriftliga talspråket är kanske något för framtida forskning.

6 Sammanfattning

Denna uppsats har undersökt ett antal olika sätt att använda *då* som partikel och adverbial. I avsnitt 2 presenterades tidigare forskning av tio olika användningssätt och undersökningens resultat i avsnitt 4 presenterade exempel på åtta olika kategoriseringar av *då*. Syftet var att undersöka deras funktion i satsen samt att kartlägga hur de används och hur de skiljer sig från varandra med hjälp av två ordföljdsscheman, Josefssons (2009) satsschema och Lindströms (2005) turkonstruktionsenhet (TKE). Materialet som användes för att kartlägga dessa olika *då* hämtades från Språkbankens korpus Bloggmix 2014 där exempel undersöktes kvalitativt. Förutom den primära undersökningen av syntax för de olika kategorierna undersöktes också semantik, prosodi och uttal.

Undersökningen visade att alla exempel kunde kategoriseras utefter sin syntax vilket var det primära i syftet. Dessa olika typer av *då* ger även till viss del ibland kontextuell

information så som motvillighet eller otålighet eller också fungera i talspråk som skiljetecken gör i skriftspråk. Däremot finns det exempel som visar att gränserna mellan kategorierna inte är helt självklara och att en del kan tillhöra två eller fler kategorier samtidigt.

Sammanfattningsvis har denna uppsats redogjort för en strukturerad och planlagd kategorisering av detta lilla ord som till en början för mig mest verkade fungera utan struktur eller grammatiska regler. Förhoppningsvis kan denna uppsats vara till hjälp för framtida forskare inom området.

Litteratur

- Andersson, Lars-Gunnar, 1976: Talaktsadverbial. *Nysvenska studier* 55–56: 25–46.
- Diderichsen, Paul, 1968: *Elementær Dansk Grammatik*. Köpenhamn: Gyldendal.
- Josefsson, Gunlög, 2009: *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Jørgensen, Nils & Jan Svensson, 1986: *Nusvensk Grammatik*. Malmö: Liber.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 2007: *Ungdomsspråk*. 3 uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Lindström, Jan, 2005: *Samtal och grammatik: Studier i svenskt samtalspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, Jan, 2008: *Tur och ordning: Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Platzack, Christer, 1987: Huvudsatsordföljd och bisatsordföljd. I: *Grammatik på villovägar*, red. Ulf Teleman, 87–96. Solna: Svenska Språknämnden.
- Språkbanken: <http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/bloggmix2014>
- Svensson, Gudrun, 2009: *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkliga miljöer i Malmö*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 67. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik* 1-4. Stockholm: Norstedts.